

Van-e minderre fedezet? Egy ország, amely még ma is összevont bruttó termelésének 13 százalékát fordítja különféle költségvetési támogatásokra, nem hivatkozhat forráshiányra a jövőformáló humánrafordítások elhanyagolása kapcsán. A kulturális szférának, a humán értelmiségnek tehát támogatnia kell azon közgazdasági modernizációs törekvéseket, amelyek a konfliktusok árán át kívánják rendezni a gazdaság termelési, erőforrás-felhasználási súlypontjait. E nélkül egyszerűen nem alakítható ki kultúrabarát gazdaság. Nem hanyagolható el a kulturális-gazdasági megújulás nemzetközi együttműködés keretében mozgósítható finanszírozási bázisa sem. Ma még, s a békés átmenet előreláthatólag megnyugtató lezárulásaig, a nemzetközi termelő tőke nagy óvatosságot tanúsít a magyarországi tőkekihelyezésekben. A finanszírozási-támogatási készség összehasonlíthatatlanul nagyobb a magyarországi humánpotenciál különféle fejlesztési programjai iránt, így a vezetőképzési, oktatási, kutatásfejlesztési együttműködés elmélyítésére. E programokat nem csupán a külföldi kormányzatok, hanem a különféle pártok, egyházak, karitatív és üzleti szempontokat ötvöző érdekcsoportok, tarto-

mányi kormányzatok és helyhatóságok is támogatják.

Van még kibontakozás: ha országos érdekből ötvözik a kulturális és gazdasági megújulás követelményeit. Ezt kell most stratégiai kiáltványban megfogalmazni, majd haladéktalanul megkezdeni a vezérkari aprómunkát. A kiáltvány jellegét illetően még egyszer szeretném hangsúlyozni a szemléleti nyitottság fontosságát. A kultúrstratégia nem a szűk értelemben vett kultúrmunkások ügye, nem a mindennapi élet kisebb-nagyobb gondjainak orvoslására, hanem a nemzeti érdekek szolgálatára hivatottak, nyitottak és távlatosnak kell lennie ahhoz, hogy szövetségesül megnyerje a vállalati és a felvilágosult kormányzati szférát, a korszerű gondolkodást képviselő új politikai erőket. Szélesebb koalíciót tömörítő kultúrstratégiának már nem kell tartania az elmúlt évtizedek hagyományos politikai reakciójától: hány hadosztálya is van a kultúrának? E súlyképzés sok hadosztályt összpontosíthat s végül áttörést eredményezhet a kultúráirányítás sok évtizedes falanxán. Magamfajta közgazdász ezt tekinti tanácskozásunk alapvető tartalmának és céljának, s ennek sikerében szeretne reménykedni.

Kádár Béla

Ki kellene szélesíteni

Agh Attila arról beszélt bevezető hozzászólásában, hogy a rendszer értelmiségellenes volt. Ez így igaz. Azzal egészíteném ki, hogy minden diktatorikus rendszer értelmiségellenes. S továbbá kapcsolódnék ahhoz, amit *Kádár Béla* mondott, hogy a kultúra fejlődése nagymértékben függ attól, hogy milyen megbecsülést kapnak a kutatásnak, a magasabb szintű szellemi munkának a képviselői. A kelet-európai szocialista országok sokkal kevésbé becsülik meg anyagilag a kultúra munkásait, mint más országok. Gondolok itt elsősorban a pedagógusokra, mert a kultúrának végül is ők az első számú terjesztői, átadói.

Egy másik kérdéskör: az UNESCO meghirdette a tíz éves kultúrafejlesztési programot, ezzel kapcsolatban egy ötlettel állnék elő. A következő évtizedben Magyarországon töre-

kedjünk a középfokú oktatás általánossá tételére. Azt hiszem erre vonatkozóan az időpont nagyon szerencsés. Ki kellene szélesíteni a középiskolák kapacitását, hogy azután az a következő évfolyamoknak már megmaradjon. Épület lenne, hiszen az épületek újraelosztása most folyik. Minőségromlás nélkül kellene megoldani a személyi feltételeket, például utolsó éves tanárképzősök beállíthatók esetleg tanárként is. A kultúrára való nevelés az iskolákban kezdődik, és ebből a szempontból a 14–18 éves kornak rendkívül nagy jelentősége van. Aki 16 éves korában befejezi az iskolát, az a kultúra számára szinte elveszett. A 14–18 éves kor az alapvetően meghatározó az ember morális fejlődésében is. Magyarországon a 14–18 éves kor közötti fiatalok közül csak azok csellegne- nek, akik nem járnak iskolába, kallódnak és bizony mindenféle bűnöző befolyás alá is ke-

rülhetnek. A fiatalkori bűnözés nem a középiskolai tanulók között virágzik, tehát ebből a szempontból is jobb lenne az eredmény. In-

kább kultúrát szívjon magába a fiatal, mint valami mást.

Falusné Szikra Katalin

Két dimenzió

Szeretném előrebocsátani, hogy a kérdést: „hogyan értelmezhető és valósítható meg a fejlődés kulturális dimenziója?” idő és megfelelő felkészültség hiányában nem tudom megválaszolni, csupán néhány gondolatot vetnék fel ezzel kapcsolatban. Ugyanakkor lényegesnek tartom ennek a problémakörnek a pozitív megválaszolását. Jól jellemzi a helyzetet *Kapitány Ágnes* és *Kapitány Gábor* egyik tanulmányának passzusa: „Az egyén számára a kultúra nagyrészt annyit ér, amennyire mindennapi életében használni képes; ha létviszonyai nem igénylik a kultúra termékeit, csak személyes szerencse, ha ő ennek ellenére igényelni fogja.” Azt a kérdést ajánlom megvitatásra, hogy ezek a „létviszonyok” hogyan néznek ki most, és hogyan nézhetnének ki a jövőben. Két dimenziót említek a lehetségesek közül: a gazdaságpolitikait és a társadalmpolitikait.

A gazdaságpolitikában ma olyan változások váltak szükségessé és lehetségessé, amelyek az egyén társadalmi szerepét és a kulturális szektor helyzetét alapvetően megváltoztatják. Az egyik hatás közvetlen, amennyiben a megváltozó gazdaság új eszközöket, új szabályokat, új lehetőségeket teremt a kultúra működése és művelése számára. A másik hatás közvetett, és úgy írható le, hogy a változó társadalmi-gazdasági környezet módosítja a kultúra hatásmechanizmusait, kimondott vagy kimondatlan céljait és értékeit.

Mi most olyan feladat előtt állunk, amilyent senki sem hajtott végre a világtörténelemben, piacot *építünk!* Piacot soha semmilyen társadalom sem épített, a piac organikusan fejlődött ki évszázadokon keresztül. Ezért senki sem tudja pontosan, hogy mit kell csinálnunk, de azt, hogy valamit csinálni kell, nem túl sokan vonják kétségbe. Ennek a gazdaságpolitikai változásnak most olyan fogódzkodópontjai vannak, amelyek önmagukban is bizonytalanok; a tulajdonreform ezek közül a legfontosabb, és bár – elvileg – kezd kialakulni az, hogy milyen tulajdonszerkezet legyen a végcél,

nincs egyetértés abban, hogyan kell eljutni erre a pontra.

Vajon mit jelent a gazdaság új dimenziója a kultúra számára? Hogyan változtatja meg a kultúrát „fogyasztó” embert, hogyan változtatja meg a kulturális intézményrendszert és helyét a társadalomban? Talán egyetértés van abban, hogy a piacosság nem jelenti ugyanazt a kultúra számára, mint mondjuk az ipar számára. Felvetődik, hogy mit jelent a piaci verseny a hazai kultúra számára, és mit tud nyújtani a kultúra a piaci verseny kialakulásához. Ha nem csak a kultúra évtizedét, hanem a közeljövőt is megvizsgáljuk (hiszen ha nem nyerjük meg a közeljövőt, nem lesz számunkra a kultúrának évtizede), akkor néhány századrangúnak tűnő, mégis nagyon fontos kérdést meg kell válaszolni. Például a tulajdonreform oldaláról azt, hogyan nézzenek ki a kulturális szféra intézményei, ki legyen a tulajdonos, ki legyen a vagyongazdálkodó. Mit jelent a kultúra

